

EF

Revista d'estudis fallers

Quaderns d'investigació social de la festa

febrer 2016/ 10€

Revista d'Estudis Fallers

Quaderns d'Investigació Social de la Festa

revista@estudisfallers.org

La REVISTA D'ESTUDIS FALLERS és el mitjà d'expressió de l'Associació d'Estudis Fallers
(www.estudisfallers.org)

Direcció: Joan Castelló Lli i Jesús I. Català i Gorgues

Consell editorial: Antoni Colomina Subiela, Iván Esbrí Andreu, Marisa Falcó Couchoud,
Gil Manuel Hernández i Martí, Antonio Herrero Giménez, Josep Lluís Marín i Garcia,
José Martínez Tormo, Pasqual Molina Faus, Javier Mozas Hernando, Francesc Pellicer Brell,
Jesús Peris Llorca i Rubén Tello Sánchez.

Comité científic:

Antonio Ariño (*catedràtic de sociologia,
Departament de Sociologia i Antropologia
Social, Universitat de València*)

Juli Blasco (*director del Museu de la Festa
d'Algemesi*)

Josepa Cucó (*catedràtica d'antropologia,
Departament de Sociologia i Antropologia
Social, Universitat de València*)

Josep Vicent Frechina (*Institut d'Estudis
Comarcals de l'Horta Nord*)

Manuel García Ferrando (*catedràtic de
sociologia, Departament de Sociologia i
Antropologia Social, Universitat de València*)

José Ignacio Homobono (*professor titular de
la Euskal Herriko Unibertsitateko/Universidad
del País Vasco*)

Salvador Juan (*catedràtic de sociologia,
Université de Caen-Basse Normandie*)

Alberto Moncada (*sociòleg, Sociòlegs sense
Fronteres*)

Josep Maria Nàcher (*professor titular,
Departament d'Economia Aplicada,
Universitat de València*)

Pau Rausell (*professor titular, Departament
d'Economia Aplicada, Universitat de
València*)

Andrés Piqueras (*professor titular, Universitat
Jaume I de Castelló de la Plana*)

Fernando Ros (*professor Universidad Cardenal
Herrera-CEU València*)

Abelard Saragossà (*professor titular,
Departament de Filologia Catalana,
Universitat de València*)

Joan Seguí (*Museu Valencià d'Etnologia*)

Vicent Soler (*catedràtic d'economia aplicada,
Universitat de València*)

Disseny i maquetació: Imag Impressions, Benifaió

Disseny i il·lustració de la coberta: Antoni Colomina Subiela i Víctor Valero Valero

Assessorament lingüístic: Josep Lluís Marín i Garcia

Traduccions a l'anglès: Montse Morales Pavón

ISSN 1576-1045

Dipòsit Legal: V-3316-1994

Impressió: Imag Impressions. Benifaió

Tirada: 200 exemplars

Preu: 10 euros

Distribució: Sendra Marco, c/ La Taronja, 16, Picanya, 46210

© dels textos, els autors

© de les il·lustracions, els autors

© de les fotografies, els autors

© de la portada, Antoni Colomina Subiela i Víctor Valero Valero

© de l'edició, Associació d'Estudis Fallers

La REVISTA D'ESTUDIS FALLERS no comparteix necessàriament les opinions exposades en els articles.

ACADEMIA
VALENCIANA
DE LA
LLENGUA

L'Associació d'Estudis Fallers ha rebut una ajuda de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua per a la publicació de la REVISTA D'ESTUDIS FALLERS.

Francesc de Paula Llop Lluch: Un valencià inconformista. Apunts per a una biografia

Joan Lluís Llop Bayo

Documentalista

RESUM: Tal vegada estos poden resultar uns apunts un tant inconnexos i precipitats sobre la vida d'en Francesc de Paula Llop Lluch, però el fet commemoratiu del centenari del seu naixement el passat 2015 és l'excusa perfecta, com a mínim, per a aproximar-se a la carrera d'este valencià de tarannà bohemí, però discret, respectuós i entregat a les causes, sobretot, relacionades amb la festa, els usos i costums, i la cultura popular.

PARAULES CLAU: Francesc de Paula Llop, apunts biogràfics, Falles.

RESUM: This article offers a general overview of the life and career of Francesc de Paula Llop Lluch, the centenary of whose birthday was in 2015. He led a bohemian life, but he was also discreet, respectful and committed to different causes, especially those related to popular festivals and customs or popular culture.

KEY WORDS: Francesc de Paula Llop Lluch, biography, Falles.

Res impedeix ja, amb la perspectiva de la seua desaparició fa tot just quatre anys, tocar tan sols de reüll la percepció —en ocasions curiosa— que de la festa de les Falles tenia Francesc de Paula Llop Lluch, el meu pare, un valencià humil però polifacètic i per a res alié al calendari festiu de la ciutat del Túria. Deuen estar així contents, de pas, tots aquells

que volen perpetuar el seu nom, retolar-li un carrer o no sé quines coses més, cosa que, coneixent-lo com el vam conèixer els seus tres fills i no pocs néts, segurament ell no faria cap força perquè així fóra.

I no per rebuig, sinó per allò de l'humor tan sorneguer i peculiar, tan de «sopar de la *plantà*», que el va portar a predir de forma altruista i independent bona part del saber fer i obrar que caracteritza la visió actual de la festa fallera per part d'experts sociòlegs, etnòlegs, assagistes o documentalistes; és a dir, per gent com la que integra l'Associació d'Estudis Fallers, una societat científica al servei de la divulgació i difusió de la investigació sobre les Falles i la cultura popular. Quina llàstima no haver-se conegut a temps!

Figura 1. Francesc de Paula Llop pintant al Port de València. 1947. Arxiu: J. Ll. Llop.

Crític fins amb la seua ombra

La seua predisposició a contemplar tota manifestació popular estava presidida sempre per la seua profunda convicció religiosa, gens ni mica oficialista, i per una espècie de mirada des de la llunyania, sense apassionaments. Les Falles no van ser l'excepció. Era pragmàtic fins al moll de l'òs. La seua opinió correcta, tant que mai va pronunciar cap improprietat, meditada i crítica, així com constructiva alhora, va tenir ampli ressò en uns nivells intermedis de la intel·lectualitat autòctona amb la qual tractava.

No obstant això, les seues teories han sigut combatudes, quan no menyspreades per academicistes excoients fins a dates recents, tot i que van ser emanades des d'un cercle fraternal del qual formaven part rellevants de la terra com el seu tío, el poeta, professor de lingüística i editor Josep Maria Bayarri Hurtado; amics escultors com Carmelo Vicent, Marià Benlliure, Josep Esteve Edo (mort el passat 2 de novembre de 2015 als 98 anys), i fins i tot literats com Antonio Igual Úbeda, Felipe María Garín, Emilio María Aparicio (prior de la Basílica de la Mare de Déu dels Desemparats), Francesc Almela i Vives, Francesc Alcayde Vilar, Manuel González Martí (*Folchi*), José Martínez Ortiz (arxiver municipal), Ricardo Sanmartín BARGUES, Emili Beu i Belenguer,

José Rico de Estasen o Pere Delmonte Hurtado. En resum, personalitats que deambulaven entre l'artístic, el poètic i l'eteri o el purament sentimental i literari.

Però res importava tant a De Paula Llop com la seua família, el seu treball d'orfebre o les seues aficions artísticoculturals. Primogènit de xicoteta família gremial artesana i urbana, el seu pare era Francesc Llop Leonart, notable *extractor de foc*: un orfebre dels més repu-

tats, d'aquells que pugnaven pel millor disseny i que, llapissera en mà, anaven d'aparador en aparador de joieria, dibuixant-se les peces dels companys per tenir-los «controlats». D'altra banda, era nét del daurador de quadres i dels salons de l'actual Palau de la Generalitat Vicent Lluch Benlloch i nebot nét de Vicent Leonart Balbastre, autor teatral d'operetes i de musicals, conegut popular i comercialment com el mestre Lleó.

A més, comptava amb avantpassats clergues, una encarregada de tabaquera, un sabater a mida i un tío escultor. Parentescos tots que el temps convertirà en un aval per a practicar tota la seua vida —com sembla— una defensa a ultrança dels vells costums i les tradicions arrelades al medi urbà que el va veure nàixer, com la festa de les Falles. Tot i això, mai va participar en una ofrena a la Mare de Déu dels Desemparats —o Geperudeta, com tant agrada anomenar-la al cap i casal—, ni va obtenir càrrec en cap comissió ni de l'elit de la secció especial ni de barri, encara que va confessar en ocasions haver estat darrere de la recuperació d'activitats i actes tan seguits en l'actualitat com el Concurs de Cant de l'Estoreta a la placeta de l'Arbre. Però sí que va freqüentar el casal de la Falla de la Plaça de Lope de Vega, per a Francesc de Paula el «seu» cau faller, sobretot en l'època que considerà més autèntica de la seua militància i proximitat amb l'ambient faller: la postguerra (anys quaranta i cinquanta).

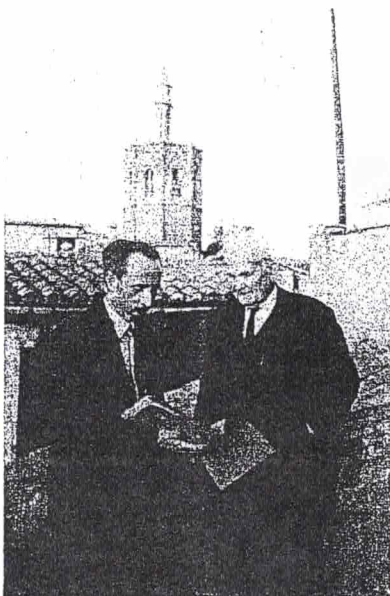

Figura 2. De Paula Llop al terrat de la seua casa amb un íntim amic: Ricard Sanmartín. 18 de novembre de 1961. Arxiu: J. Ll. Llop.

Figura 3. Llop (primer de l'esquerra) amb la Falla Plaça Lope de Vega fent una visita a l'artista faller Carles Cortina (al centre, amb bufanda), al magatzem de fustes i taller faller del Pla de la Saïdia. Els situats a l'esquerra de l'artista de trage i corbata i darrere de la fila amb abríc, són els germans Fontelles. 1948. Arxiu: J. Ll. Llop.

Un activisme este, d'altra banda, practicat als peus de l'església de Santa Caterina, la qual estava apegada al seu segon domicili de fadrí sobre la Plateria del Sol, on, a més, treballava, en concret al seu obrador encimbellat en un tercer pis ocult des del carrer de la Sabateria dels Xiquets, emblema medieval del conegut d'antiquíssim com a carrer de les Plateries. Al taller va radicar entre els anys 1927 i 1950, de primer, com a encarregat aspirant a les ordres del seu pare; des de mitjans de la Guerra Civil, com a encarregat al seu costat, i, en solitari després que va faltar, coincidint amb el quasi total afonament d'este obrador de disseny i reparació de joies, el qual va arribar a donar faena a una quarantena d'operaris.

És a dir, que mentre ajudava la malparada economia familiar de postguerra, la seua participació en la festivitat fallera era més aïna d'hores intempestives, quan no des del mateix *tablis* o taula de treball fonent joies o barrejant els àcids que precipitaven els metalls preciosos.

Anar al gravador (plaça del Doctor Collado), a l'encastador de pedres (carrer d'Eixarcs), comprar atifells, els cresols per a fondre, encarregar l'oxigen (carrer de Colom), comprar raspes especials i fils de polir (avinguda de l'Oest), etc., van ser algunes de les seues ocupacions. I, tot i això, tenia temps d'arreglar-nos als fills de l'Alliance Française, i aprofitar per veure exposicions en sales d'art, a les 40 Hores del Divendres Sant, visitar a l'Antoni Igual Úbeda, conèixer les redaccions dels diaris o fer la ruta pels emplaçaments de les falles que primer començaven a muntar volums.

I és que, coneixedor del monument faller a hores primerenques i quan les reparacions o la terminació d'adreços fallers li ho permetien, en la part més profunda del seu ser sempre va forjar l'esperança d'un realç artístic de la figura del ninot de cera i roba vella —amb moviment accionat des de l'interior— i el seu entorn: la falla, l'artista i el taller, i la reducció i concentració de la quantitat de comissions en pro d'una major qualitat de l'esdeveniment. Com també anhelar la permanència de diversos grups escultòrics en bronze o pedra que recordaren les millors falles i ninots per a escampar-los per

jardins o places com a reclam artístic permanent de la Festa.¹

Utopies estes que el van convertir en una mena de «vers solt», perquè no comptava amb el suport ple de ningú. Tanmateix, Francesc de Paula Llop era un bohemí que se sentia ben orgullós d'enarborar de tant en tant alguna «causa impossible» com les esmentades, vesant que qui escriu estes línies ha heretat, per exemple, amb la perseguida consecució d'un museu del ferrocarril per a València.

Era el seu *leitmotiv*. Inclús anys després de la seua jubilació el 1980, proclamava a diari on li donaren veu (premsa, ràdio) la visita turística a vista de pardal de la ciutat des del Miquelet, i va arribar a plantejar una sessió nocturna i zenital per a gaudir de l'ambient de la Nit de la Cremà.²

Sens dubte, Francesc de Paula Llop Lluch era molt inquiet, al seu aire; però molt organitzat i atípic, i no tenia vergonya de dirigir-se al més important per aconsellar preservar cases antigues o llegats importants. En ocasions es plantejà adquirir certes peces, però mai tenia diners suficients per a comprar i, davant el risc que es perdera, tractava de proposar intercanvis amb coses que ell poguera dur a terme. I, en els casos impossibles, va tenir la cura de quedar amb el seu germà, el fotògraf Josep Llop Lluch,³ dur una càmera i fer la foto oportuna de la peça o el personatge important, a qui també gravaven *interviews* amb un magnetòfon de la marca italiana Geloso, com per exemple a González Martí, creador del Museu de Ceràmica, o grans pintors i artistes... sabedor sempre del seu valor del documental futur.

Va tenir un notable èxit amb el continu convit a grups de curiosos i turistes de tota procedència per a contemplar els tocs tradicionals de les campanes de la Catedral, del qual era tot un defensor i pioner de la seua difusió cultural, ja que va ser autor i promotor de la seua recuperació en la dècada dels huitanta (s'havia perdut tan sols una dècada abans); de la regulació dels tipus de toc tant de la Seu Catedralícia com de l'ermita de Santa Llúcia, una de les més antigues d'Occident; del seu

estudi, i de donar suport ple a la fundació de la Colla de Campaners de la Catedral de València, amb seu en Santa Llúcia, pel seu fill major, Francesc qui manté la tradició campanera en la família, però de la qual tots els integrants han gaudit des d'edats primerenques en no pocs dels campanars de la ciutat: Sant Nicolau, Sant Valer, Convent del Carme, el Salvador, el Miquelet, Santa Mònica, etc.

Figura 4. Fent partícips els seues néts Anna i Joan de les tradicions valencianes: ajudant a un toc manual de campanes al Miquelet. 31 de juliol de 1999. Arxiu: J. L. Llop.

Ara bé, Francesc de Paula Llop mai voltejà cap campana, sinó que ajudà a tocar-les. Esta afició a les campanes li vingué d'escoltar els vells campaners i ensenyar-se d'ells en les seues freqüents anades i tornades d'església en església, on pujava a les torres per dibuixar o traure motles dels simbòlics distintius que decoren o identifiquen les campanes: motius florals i capritxosos, creus, sargantanes, coloms,

tipografies, etc. Estos motles d'algeps li servien per a fer el buidatge del motiu en metall preciós i els modificava o repetia any rere any, com els *refregits* en les falles.⁴

A la torre del Miquelet, tot el públic assistent era atés per Llop Lluç amb la narració de curioses anècdotes i coneixements entorn dels tocs de campanes, visites guiades per la terrassa i amb postals que repartia i obsequiava —o venia a 25 pessetes— a aquells que mostraven un sincer interès en les seues explicacions, que no eren si no xicotetes lliçons, propagandes o missatges breus d'història de València i dels seus costums i de les seues tradicions. En ocasions, i amb complicitat, deixava als visitants que tocaren un poquet la corda que feia sonar la Maria, campana datada el 1544 que marca el temps de les oracions.

Val a dir també que portava un registre prou exhaustiu, iniciat en 1980, del nombre de per-

sones que pujaven al Miquelet diàriament i d'il·lustres visitants, però no malauradament dels suïcides, els quals obviava inventariar.

El 1990, quan es va complir el dècim aniversari de la seua estança quotidiana en tan emblemàtica construcció, va rebre el reconeixement de Campaner Major per la Seu Catedralícia en raó de la seua labor divulgativa dels sabers relatius al toc tradicional de les campanes. I, amb motiu de la seua darrera intenció de pujar a la torre del Miquelet, el periodista Manuel Andrés Ferreria va dedicar-li un article (*Las Provincias*, 31 de juliol de 2009) després d'haver-ho estat fent vora 10.950 vegades en vora 30 anys en pro de la cultura... i per qüestions de mantenir-se en forma.

Nascut al cor del relat: El llibret de falla

Francesc de Paula sempre va reclamar per a si la calidesa del seu origen adossat al germen del primer llibret de falla editat, el d'*El Conill, Visanteta y don Facundo*, de Josep Bernat i Baldoví (1855), no debades havia vingut al món en un pis de la plaça de l'Almodí el 2 de gener de 1915.

El llibret de falla és el signe distintiu d'una festa amb certa vocació per deixar permanència escrita. Un gest de possible herència romana, perquè, en esta època, ja es deixava testimoni en làpides cisellades d'un fet no rellevant en el moment, però que adquireix missatge i consistència amb el pas del temps.

Bona prova d'això són les marques que encara ornem carrers i façanes amb textos en llatí que reflecteixen fets tan curiosos i que s'haurien perdut amb el pas dels segles, com el furt d'una capa o el fracàs d'un negoci. I com el seu succedani més immediat, allò que el mateix De Paula Llop sempre comentava extret de les falles de la seua infantesa, com era la indignació d'una comare en veure's literalment caricaturitzada o l'espavilat de torn sorprés durant el retorn a la seua casa de matinada.

Mogut per les seues inquietuds artístiques —va cursar de jove estudis de dibuix en l'Escola d'Artesans—, Francesc de Paula va arribar a

maquetar un llibret de falla, l'esbós del qual s'ha conservat feliçment i, del que s'extrau, és certament desvergonyit: xiques templades, el típic borratxet i l'acudit de solatge Baldoví: «— Ella: Y el Ninot Indultado, se quema? — Ell: Al contrari, se posa molt tou».

EXPLICASIO
Y
RELASIO DE LA
FALLA

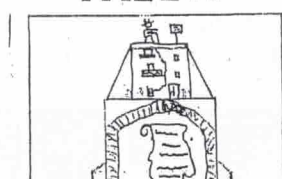

Figura 5. Pàgines d'un llibret dibuixat per Llop.
Arxiu: J. Ll. Llop.

Malgrat no estar del tot corroborat, pot ser va arribar a concursar amb la realització d'esbossos en alguna de les edicions del cartell anunciador de les Falles, causa perduda segons el seu parer si no se militava en «la cassola», com ell denominava el grup que formaven les personalitats de més renom de la cartelleria i la il·lustració valencianes de llavors (anys quaranta i cinquanta).

Tot seguit, cal fer esment de la seua vessant pictòrica, centrada en tres temes, el Miquelet, la Mare de Déu dels Desemparats i Santa Llúcia, i obrada un tant anàrquicament sobre suports i tècniques diverses. I no va poder resistir-se a il·lustrar algun auca particular, element literari de singular valenciania —hui l'anomenariem avantpassat del còmic— en què es detallaven les diferents festes del calendari local i altres costums.

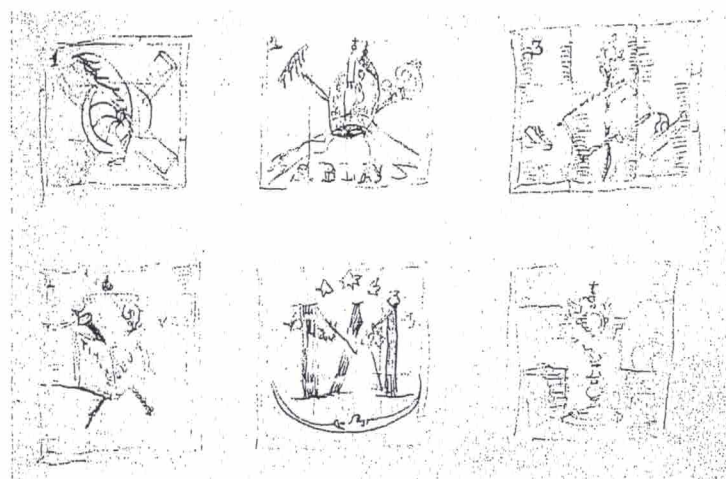

Figura 6. Esbós d'un auca fet per Francesc de Paula Llop.
Arxiu: J. Ll. Llop.

Tampoc és desdenyable la seua vessant com a cronista de diari, on no faltava citar els atractius de la festa fallera, i que caldrà anar desxifrant algun dia, amb interminables columnes escrites, bona part d'estes als fronts de guerra de Sarrion i Valdepeñas en plena contesa civil, o els seus apunts i anotacions sobre paper d'es-trassa (fins i tot emprava les parets del taller de joieria on treballava per a este efecte).

Com a articulista, va arribar a col·laborar esporàdicament també en l'annual revista fallera *Pensat i Fet*, governada pel seu amic d'infància Ricard Sanmartín. D'entre els seus textos, destaca «Estendards fallers», publicat en el número de 1952, on descriu un pergamí que sembla ser un més que possible primer premi atorgat a un monument faller en la història de la festa, per la Penya el Fum, a la millor falla de 1884.

De Paula Llop també va ser una ploma recurrent, sempre amb un estil intimista, d'*El Turista Fallero*, l'actual degana publicació fallera que enguany compleix 75 anys, fundada i dirigida pel seu cosí Vicente Bayarri Lluch, i de l'altra publicació puntera d'esta nissaga, la *Cartelera Bayarri*; així com de *Valencia Atracción*, *Archivo de Arte Valenciano* i llibrets de les festes de la Mare de Déu dels Desemparats, Sant Vicent Ferrer i de comissions falleres. Igualment, va intercanviar apreciacions amb el periodista Francisco Pérez Puche quan redactava *El*

laberinto secreto de la Catedral de Valencia (Carena Editors, 1999).

Finalment, Francesc de Paula Llop no va ser alié al Corpus Christi, per al qual es vestia amb els amics dels quatre evangelistes sant Mateu, sant Marc, sant Lluc i sant Joan, abans que es convertira en una processó exclusiva per a lluir-se una elit mediocre. Amb este fet, símptoma de distorsió i declivi de la festa grossa, va ser molt crític.

Influència francesa

Possiblement l'esdeveniment que més profundament va canviar la seua vida va ser conèixer Claudia, qui després seria la seua muller, a l'ermita de Santa Llúcia del carrer de l'Hospital.

La seua hui vídua Claudia Bayo Gaboyard és filla primogènita d'un emigrant castellonenc casat prop de París en el primer quart del segle xx. Tingué la desgràcia que, de xiqueta, els seus pares es separaren i, poc després, que el seu propi pare la raptara i ocultara en casa de la seua germana fadrina, aleshores dona de claus d'un sacerdot de la diminuta ermita valenciana citada.⁵ Damunt, açò succeïa just abans d'iniciar-se la Guerra Civil.

Així, sense imaginar-ho a penes, es va veure involucrada amb tan sols deu anys com a ciutadana francesa defensora d'un recinte declarat requisat pel Consolat de França a València, com va poder argumentar davant les autoritats el reputat advocat Enrique Badenes prenent uns antecedents semblants documentats en el segle xiv al recinte. Estes impactants històries contades anys després a Francesc de Paula Llop quan es van conèixer i, òbviament, la compatibilitat de caràcters i aficions, va haver d'influir en el fet que es casaren el 1950.

No és del tot desgavellat pensar que alguna cosa degué relacionar De Paula Llop amb la influència francesa de la seua dona i ajuntar-ho amb particulars promocions internacionals de la festa de les Falles quan, pels volts de 1952, va pintar unes quatre o cinc xapes de tall industrial d'un per dos metres aproximadament, que va penjar per les festes de Sant Josep a

bona altura entre els balcons dels carrers que desemboquen a la plaça de Lope de Vega.

Cada una d'elles portava un missatge semblant en un idioma distint davall la gran figura del sant: «SAINT JOSEPH'S FESTIVAL LOPE DE VEGA SQUARE» i «FÊTES DE ST JOSEPH PLACE DE LOPE DE VEGA», diuen els retaulles conservats i encara llegibles. Un incipient interès avançat al seu temps per a expandir la Festa fora de les nostres fronteres i atraure la presència d'uns turistes que mai va veure fins ben entrats els anys huitanta.

Figura 7. Cartells artesanals de promoció de la Festa de les Falles en francès i anglés realitzats per De Paula Llop el 1952. Fotos J. Ll. Llop.

D'altra banda, aconseguida un beca per als estudis primaris en l'Alliance Française de València per als meus germans Francesc i Manuel i per a mi, pel fet de ser fills d'una súbdita francesa com som, al meu pare no se li va ocórrer una altra cosa millor que convidar regularment, any rere any, el claustre de professores natives del centre a la visita a un taller faller.

Era la dècada dels seixanta i el taller triat va ser el de Vicent Luna, llavors un dels triomfadors de la secció especial, tant el situat a l'antic Hospital General com a la nau de l'avinguda del Cid. Per cert, Luna, amb el temps, també va educar les seues filles en l'esmentat centre d'ensenyament francès, si la memòria no em falla ara.

Figura 8. Amb les professores de l'Alliance visitant el taller de Vicent Luna, al centre, amb Llop Lluch darrere. 1966. Arxiu: J. Ll. Llop.

Anys arrere, Francesc de Paula va conèixer obradors com el de l'antic Convent del Carme, on estava Carmelo Vicent en la postguerra, o el de Carles Cortina en els anys trenta, on ja estaven els seus nebots, els germans Antoni i Josep Fontelles, als quals va començar a tractar més estretament a partir de 1948, ja amb taller propi.

Figura 9. Foto de De Paula Llop i Cortina en els anys trenta, amb dedicatòria d'este últim: "A Francisco de Paula, el autor del Parotet del año 1927. Carlos Cortina", signà encara orgullós de la seua falla de la plaça de Marià Benlliure. Arxiu: J. Ll. Llop.

D'altra banda, sempre es va ocupar amb recel de ser el primer a posar el seu particular gra d'arena a millorar el que considerava una festa a la deriva. I és que els anys seixanta i setanta del segle passat van deixar prou a desitjar quant a la culturització de la tradició festiva fallera, ja que va començar a perdre's i amenant-se equivocadament vestits, rituals sump-tuaris i, fins i tot, l'esperit dels diferents actes.

Inclús, va haver de remoure consciències perquè li foren dedicats rètols i plaques de ceràmica a artistes i altres personalitats de la festa i efemèrides en llocs de naixement o emplaçaments emblemàtics relacionats, com les que ara proliferen al costat de la porta del casal, patis particulars o a l'encreuament on la falla es planta.

La miniatura fallera

Pel que fa a açò i a causa de diversos factors com la seua professió d'argenter, la influència francesa de la seua muller o la seua vocació de permanència d'obres en el temps, va construir en els anys seixanta una «falla de sobretaula», un joguet podria dir-se amb el qual en casa féiem la nostra particular Nit del Foc i que hem heretat amb veneració els seus descendents.

Esta miniatura fallera, que ja té més de mig segle, és en realitat l'esquelet amb fils de coure del monument per excel·lència retratat en una falla: el Miquelet, rodejat d'escenes tòpiques com un gos, una dona, etc. Quan quedava folrada de paper de periòdic vell, se li agafava foc al centre d'un plat.

Quan veia tan particular cremà, un servidor recordava sempre aquelles locomotores en miniatura del període de la Il·lustració francesa les quals, de manera factible i operativa, i com a autèntics mecanismes de precisió, convencien el cap i a la fi el rei o banquer de torn

sobre la viabilitat de construir una línia de ferrocarril d'una ciutat a una altra. Hui estes miniatures ferroviàries són apreciades peces de museus on es mantenen preservades.

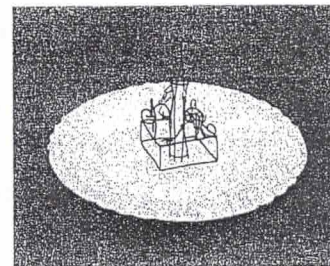

Figura 10. «Falla de sobretaula» realitzada per De Paula Llop per entretenir els seus fills. Foto J. Ll. Llop.

És així com, sense deixar de ser convencional en l'activitat que exercia com un treballador a sou per compte d'altre, en concret en les joieries de la família Costell, compostures i dissenys dels quals atenia De Paula Llop, este xicotet artesà orífex (creador i manipulador de joies en metalls preciosos), com agradava denominar el seu ofici, va elaborar altres diverses miniatures com bunyols d'or —segons deia, un dels primers a plasmar semblant idea en les solapes— i arracades amb motius fallers per a dones d'amics o la seua, Claudia.

De l'art faller, Francesc de Paula Llop va ser un ferm i consumat admirador del que considerava un relat ben construït a manera de film quan la falla demostrava la perfecta simbiosi entre la fusteria depurada i arriscada, l'art del bon escultor i la fina fragància d'humor subtil arredonit amb el sobreentés i necessari doble llenguatge.

D'altra banda, Francesc de Paula era un apassionat per la pólvora i va transmetre l'afició des de ben menuts als seus fills fent barreges de carbó picat, salnitre i metxa, una cosa hui en dia difícil d'entendre. De fet, va tenir un contratemps que podia haver acabat molt malament quan li rebentà una traca que portava sota l'axil·la, just davant de l'Ateneu Mercantil quan tornava d'un repartiment de premis allà cap a l'any 1955.

En temps que pels carrers ressonaven les traques corregudes, ell corria minuts i minuts davant dels quilos de masclet. Tanmateix, era un ferm opositor de l'excessiu soroll dels castells d'artifici a la nit.

L'art que precedix el foc com a motiu valencià de cultura

Però, abans que res, l'activista valencianista que fou Francesc de Paula Llop Lluch no dubtava a plantejar-se la cultura del foc com una faceta més del fet artístic, d'allò que és nostre, del popular i del distintivament sentir valencià.

El foc o la flama ritual era l'única excusa que no li impedia lamentar-se sovint de certes mancances locals davant del balafiament de la

nostra festa per excel·lència. Per això, era un ferri crític de l'excessiva càrrega de gasolina, pirotècnia i altres efectes de llums —«dantesques i encegadores» les titlava—, així com del persistent suro blanc i els esquelets de ferro, als quals tots plegats acusava de provocar una flama excessivament voraç, que tenia com a fatal conseqüència les petjades del paviment destrossat i perjuís a façanes i mobiliari que els primers rajos del 20 de març descobrien.

Sempre esperançat que un futur fóra millor, va ser precisament en l'ocàs de la seua vida quan el seu fill Francesc, com a funcionari de la Direcció General de Patrimoni Cultural Valencià, entrava a formar part ni més ni menys que del comitè redactor que va elaborar la ja candidatura oficial de la festa de les Falles com a patrimoni immaterial de la humanitat per la UNESCO, que es resoldrà el pròxim novembre.

Tal vegada haurien servit com a premisses en esta declaració les seues conclusions en aquells articles de revistes i algun que altre debat radiofònic, en Radio Valencia o Radio Nacional a l'edifici Balkis de l'avinguda de l'Oest, en què participà; aquelles motivacions intencionades per a tractar que la gent tinguerà oportunitat d'apreciar l'espectacle del foc ritual des d'una perspectiva única com era el sostre de la ciutat, el Miquelet; les seues proclames en les visites guiades als tallers fallers; la seua obsessió per preservar els vestigis que la festa genera o, com a mínim, deixar constància de la seua existència per mitjà de recordatoris (per exemple ell va conèixer els cresols d'oli als tallers); les enceses converses amb el dolçainer Joan Blasco, un amic seu sabater de professió al carrer del Pare Jofré, o aquella patriòtica mobilització de l'ideòleg del foc contra Napoleó que Francesc de Paula Llop Lluch va considerar Vicent Doménech, *el Palleter*.

Agraïment

Si no haguera sigut per la persistència d'Iván Esbrí, és possible que esta narració biogràfica precipitada no hauria vist mai la llum.

D'altra banda, este article s'ha fet a partir dels records i de la memòria oral llegada per Francesc de Paula Llop Lluch a l'autor del text, Joan Lluís Llop Bayo, el seu fill, si bé teniu més referències sobre la seua persona, els seus costums i les seues opinions en estes publicacions, i alguna més, esmentades en el text.

Notes

- 1 Darrerament, arran de la inauguració de la Ronda Nord, es pretenia ubicar una escultura de l'emblema del Gremi Artesà d'Artistes Fallers de València a manera de «falla permanent» en una zona enjardinada pròxima a la Ciutat de l'Artista Faller.
- 2 Actualment, esta visualització de la màgica Nit de la Cremà pot ser demanada adreçant-se en persona al bisbe resident de la Seu, qui hi dóna o no el seu consentiment.
- 3 Josep Llop Lluch, de 81 anys, va ser col·laborador del famós estudi fotogràfic de Julio Derrey i edità curiosos àlbums fallers de butxaca amb reportatges del primer premi de la secció especial i altres falles destacades de l'any.
- 4 Els joiers o platers controlaven totes les fases de confecció de les peces: des del dibuix, estirar el metall, fer les làmines o perfils fins a la construcció, soldadura i casament de la peça; més comprovar que tanquen bé els passadors, el pes de l'arracada, etc. A les nits, se'ls podia veure darrere dels aparadors i als tallers assentats treballant amb llum de flexo en una tauleta, com a De Paula Llop al carrer de Russafa, 24, en els seus últims anys laborals.
- 5 El matrimoni Llop-Bayo va establir forts vincles des d'aleshores amb l'ermita de San Llúcia i va formar part de la seua confraria des de 1966 com a clavaris majors. En temps que la seua festa —amb dos dates clau: 13 de desembre (on destaca la tabalada de la vespra) i 5 de febrer— ha tingut risc de desaparició, assumiren un paper crucial per a reflotar-la o traure-la de l'ostracisme, o amb la regulació dels esmentats tocs de campanes. Hui els tres fills hi mantenen els vincles. Un altre temple amb el qual Francesc de Paula Llop tingué relació fou l'església del Patriarca, on «el Tio Jozé» (oncle llunyà de la seua muller) treballava de criat. Allí va ensenyar als fills l'Arxiu de Protocols, compost en bona part per escriptures notaries dels segles XVI, XVII

i XVIII recuperades pel prevere Mariano Tortosa, col·legial perpetu del Patriarca, a principis del segle XIX d'un taller pirotècnic de València on anaven a fer-se servir com a embolcalls de pólvora; la Biblioteca; el Seminari; el Museu; per descomptat, el Drac; atifells de palanques i manubris; el canvi del teló de l'altar major durant la missa major (de vora dos hores); l'orgue; etc.

Referències bibliogràfiques

BAYO GABOYARD, Claudia (1963): «Incendis, fogueres i falles», *Pensat i Fet*, p. 10.

LLOP BAYO, Francesc (2003): *L'afició a les campanes. Paisatge urbà i tocs tradicionals en la ciutat de València*, València, Consell Valencià de Cultura.

LLOP LLUCH, FRANCESC DE PAULA (1948): «Menjabunyols honorífics (fet verídic)», *Pensat i Fet*, p. 32.

— (1952): «Estandards fallers», *Pensat i Fet*, p. 10.

— (1962): «Argenteria i literatura», *Pensat i Fet*, p. 44.

MAS, M. (dir.) (1973): «Llop Lluch, Francisco José», dins *Gran Enciclopedia de la Región Valenciana*, València, Editorial Mas Ivars, vol. 6, p. 257.

PÉREZ PUCHE, Francisco (1999): *El laberinto secreto de la Catedral de Valencia*, València, Carena Editors.

<<http://campaners.com>> [última consulta: gener 2016]

<<http://www.lasprovincias.es/valencia/20090731/valencia/subidas-miguellete-20090731.html>> [última consulta: gener 2016]

<<http://blocfaller.blogspot.com.es/2013/09/el-primer-premi-de-la-historia-de-les.html>> [última consulta: gener 2016]